

GLASILO BILJNE ZAŠTITE

GODINA XX

TRAVANJ - SVIBANJ

BROJ 3

*Ivica DELIĆ**Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske**ivica.delic@mps.hr*

NOVE STRATEGIJE U BILJNOM ZDRAVSTVU

SAŽETAK

Zdravstvena ispravnost bilja od iznimne je važnosti za biljnu proizvodnju, šume, prirodu, prirodne ekosustave i biološku raznolikost, a sama je proizvodnja bilja i temelj prehrambenog lanca bez čije proizvodnje ne bi bilo hrane ni za ljude ni za životinje. Godina 2020. prekretnica je za globalnu zajednicu u području biljnog zdravstva i trenutačno se apsolutni prioritet daje obilježavanju Međunarodne godine biljnog zdravstva 2020. na nacionalnoj, regionalnoj i globalnoj razini, kao i novom zakonodavnom okviru Europske unije, odnosno Republike Hrvatske. Opći je cilj IYPH 2020 podizanje svijesti javnosti i političkih donositelja odluka u skladu s postizanjem ciljeva UN-ova održiva razvoja, zaštite okoliša, jačanja sigurne trgovine, gospodarskog razvoja te posebno iskorjenjivanja gladi i smanjenja siromaštva. Golem niz štetnih organizama i biljnih bolesti ugrožava proizvodnju hrane na globalnoj razini, utječe na produktivnost i biološku raznolikost šuma i divlju floru prirodnog okoliša. Najčešće je glavni uzročnik sam čovjek, a uz to treba spomenuti i trgovinu bilja na globalnoj razini koja sa sobom nosi rizik od širenja štetnih organizama. Europska komisija je već prije nekoliko godina bila svjesna da trenutačno važeći zakonodavni okvir koji oblikuje područje biljnog zdravstva ne pruža dovoljno mogućnosti za brzo i efikasno djelovanje s ciljem eliminacije potencijalne opasnosti, a uneseni štetni organizmi (pogotovo iz dalekoistočnih zemalja) vrlo su se brzo adaptirali na nove uvjete i okoliš. S obzirom na to pokazalo se potrebnim donijeti novi zakonodavni okvir iz područja biljnog zdravstva koji bi osigurao bolju razinu fitosanitarne zaštite cijelog područja Europske unije. Klimatske promjene i degradacija okoliša egzistencijalna su prijetnja Europi i svijetu. Da bi prevladala ove izazove, Europi je potrebna nova strategija rasta koja će ju pretvoriti u moderno i konkurentno gospodarstvo s učinkovitim resursima. To će se dogoditi pretvorbom klimatskih i okolišnih čimbenika na svim područjima u sklopu Zajedničke poljoprivredne politike i tako tranziciju učiniti pravednom i uključivom za sve države članice.

UVOD

Na globalnoj razini danas se izgubi i 40 % usjeva zbog štetnih organizama i biljnih bolesti. U smislu ekonomske vrijednosti samo su biljne bolesti globalno gospodarstvo koštale godišnje oko 220 milijarda dolara, a invazivne vrste oko 70 milijarda dolara.

Međunarodne godine biljnog zdravstva 2020. (u daljnjem tekstu: IYPH 2020) pomoći će nam da budemo osjetljiviji u suočavanju s budućim izazovom u zajedničkom nastojanju da zaštitimo svoje bilje i potpunije podržavamo nacionalne, regionalne i međunarodne sustave biljnog zdravstva.

Ova godina započela je vrlo intenzivno. Naime, u paketu imamo hrvatsko predsjedništvo i IYPH 2020. Promocija biljnog zdravstva i javne kampanje koju fitosanitarna politika provodi poklapaju se sa stupanjem na snagu dviju uredaba. To je Uredba (EU) 2016/2031 od 26. listopada 2016. o zaštitnim mjerama protiv organizama štetnih za bilje i o izmjeni uredaba (EU) br. 228/2013, (EU) br. 652/2014 i (EU) br. 1143/2014 Europskog parlamenta i Vijeća te stavljanju izvan snage direktiva Vijeća 69/464/EEZ, 74/647/EEZ, 93/85/EEZ, 98/57/EZ, 2000/29/EZ, 2006/91/EZ i 2007/33/EZ (u daljnjem tekstu: Uredba (EU) br. 2016/2031) i Uredba (EU) 2017/625 Europskog parlamenta i Vijeća od 15. ožujka 2017. o službenim kontrolama i drugim službenim aktivnostima kojima se osigurava primjena propisa o hrani i hrani za životinje, pravila o zdravlju i dobrobiti životinja, zdravlju bilja i sredstvima za zaštitu bilja, o izmjeni uredaba (EZ) br. 999/2001, (EZ) br. 396/2005, (EZ) br. 1069/2009, (EZ) br. 1107/2009, (EU) br. 1151/2012, (EU) br. 652/2014, (EU) 2016/429 i (EU) 2016/2031 Europskog parlamenta i Vijeća, uredaba Vijeća (EZ) br. 1/2005 i (EZ) br. 1099/2009 i direktiva Vijeća 98/58/EZ, 1999/74/EZ, 2007/43/EZ, 2008/119/EZ i 2008/120/EZ te o stavljanju izvan snage uredaba (EZ) br. 854/2004 i (EZ) br. 882/2004 Europskog parlamenta i Vijeća, direktiva Vijeća 89/608/EEZ, 89/662/EEZ, 90/425/EEZ, 91/496/EEZ, 96/23/EZ, 96/93/EZ i 97/78/EZ te Odluke Vijeća 92/438/EEZ (u daljnjem tekstu: Uredba (EU) br. 2017/625).

S ciljem podizanja razine svijesti o važnosti biljnog zdravstva provodi se nacionalna kampanja u kojoj se velik naglasak pridodaje i novom zakonodavnom području u 2020. godini.

Odredbes novih propisa posebno su usmjerene na učinkovitiju zaštitu Europske unije (u daljnjem tekstu: EU) od štetnih organizama bilja koji se potencijalno mogu unijeti na područje EU-a putem globalizacije trgovine, kao i promjenom klimatskih uvjeta.

Cilj je da se u godini biljnog zdravstva i prvog predsjedanja Republike Hrvatske Vijećem EU-a područje biljnog zdravstva učini vidljivim na europskoj razini te da se događajem koji će Hrvatsku pozicionirati kao bitnog čimbenika u zajedničkoj europskoj agendi održive poljoprivrede pošalje jasna poruka o

.....

važnosti biljnog zdravstva u širem kontekstu sigurnosti hrane, zdravlja šuma i zdravlja ljudi.

NOVI ZAKONODAVNI OKVIR

S obzirom na globalni porast međunarodne trgovine biljem, kao i nesmetan protok bilja i biljnih proizvoda među državama članicama, sve je teže sprječavati širenje i suzbijanje štetnih organizama, pogotovo onih koji uzrokuju velike gospodarske i ekonomske štete. Zdravstvena ispravnost bilja uvelike je važna za biljnu proizvodnju, šume, prirodu, prirodne ekosustave i biološku raznolikost, a sama je proizvodnja biljaka i temelj prehrambenog lanaca bez čije proizvodnje ne bi bilo hrane ni za ljude ni za životinje. Pojava štetnih organizama bilja i biljnih bolesti može imati ozbiljne posljedice na kvalitetu našeg života, kao i na našu ekonomiju.

Europska komisija (u daljem tekstu: EK) već je prije nekoliko godina bila svjesna da trenutačan važeći zakonodavni okvir ne pruža dovoljno mogućnosti za brzo i efikasno djelovanje u vidu eliminacije potencijalne opasnosti, a uneseni štetni organizmi (pogotovo iz dalekoistočnih zemalja) vrlo su se brzo adaptirali na novi okoliš. S klimatskim promjenama sve je više štetnih organizama koji preživljavaju na tlu EU-a.

S obzirom na to pokazala se potreba za donošenjem novog zakonodavnog okvira iz područja biljnog zdravstva koji bi trebao osigurati bolju razinu fitosanitarne zaštite cijelog područja EU-a. Kako bi se osigurala jedinstvena primjena novih pravila na cijelom području EU-a, Europski parlament i Vijeće Europske unije usvojilo je u listopadu 2016. godine Uredbu (EU) br. 2016/2031. Ta će se Uredba implementirati u sustav zakonodavstva država članica nizom delegiranih i provedbenih Uredaba Europske komisije i Vijeća Europske unije. Rok za prilagodbu novim odredbama koje donosi Uredba (EU) br. 2016/2031 državama članicama bio je do 13. prosinca 2019. godine.

Republika Hrvatska kao država članica ima obvezu usklađivanja nacionalnog zakonodavstva s pravnom stečevinom EU-a. Europska pravna stečevina kontinuirano se razvija, stoga se i nacionalni propisi moraju s njom stalno usklađivati.

Novim Zakonom o biljnom zdravstvu koji je objavljen u »Narodnim novinama« br. 127/19 (u daljnjem tekstu: Zakon o biljnom zdravstvu) osigurava se provedba Uredbe (EU) br. 2016/2031.

Zakonom o biljnom zdravstvu uređuje se područje zdravstvene zaštite bilja, mjere za sprječavanje unošenja i širenja štetnih organizama bilja, biljnih proizvoda i drugih predmeta, kao i njihovo suzbijanje primjenom fitosanitarnih mjera.

Novim Zakonom o biljnom zdravstvu:

- definiraju se nadležna tijela u provedbi Zakona (Ministarstvo

poljoprivrede, Državni inspektorat Republike Hrvatske – fitosanitarna i šumarska inspekcija, Hrvatska agencija za poljoprivredu i hranu i Hrvatski šumarski institut. Poslove nadzora unosa bilja, biljnih proizvoda i drugih predmeta u granično područje Republike Hrvatske u iznimnim slučajevima mogu obavljati i ovlaštene granični službenici Republike Hrvatske (carinski službenici i službenici granične policije), a za obavljanje poslova i zadaća iz područja biljnog zdravstva mogu se ovlastiti i druge pravne osobe s javnim ovlastima;

- definiraju se novi popisi štetnih organizama kao što su: karantenski štetni organizmi, prioritetni štetni organizmi, nekarantenski štetni organizmi, karantenski štetni organizmi zaštićenih područja te neregulirani karantenski štetni organizmi bilja;

- daje se mogućnost za propisivanje strožih mjera od onih koje su navedene Uredbom (EU) br. 2016/2031. Ministar nadležan za poljoprivredu može donositi pravilnike s ciljem fitosanitarne zaštite, s tim da se vodi računa da te mjere nemaju za posljedicu zabrane ili ograničenja unosa bilja na područje EU. Isto tako ministar može donositi i naredbe u cilju poduzimanja mjera za sprječavanje širenja i suzbijanja štetnih organizama;

- fitosanitarne mjere mogu se primjenjivati i na one štetne organizme za koje se smatra da bi mogli ispunjavati uvjete za uvrštavanje na popis karantenski štetnih organizama EU;

- uvodi se obveza pružanja informacija putnicima i korisnicima poštanskih usluga koji na područje Unije unose bilje, biljne proizvode i druge predmete, što po prethodno važećem zakonodavstvu nije bilo propisano;

- stvaraju se zakonske osnove za nadogradnju registra specijaliziranih subjekata, a to su specijalizirani subjekti koji u EU unose ili unutar EU-a premještaju bilje, biljne proizvode i druge predmete, koji su ovlaštene za izdavanje biljnih putovnica, koji izdaju fitosanitarne certifikate, koji postavljaju oznake za drveni materijal za pakiranje, i dr.;

- za specijalizirane subjekte/posjednike bilja olakšanje dolazi u jednostavnijoj i transparentnijoj dokumentaciji (unificirani obrazac biljne putovnice), boljoj zaštiti, kao i u mogućoj financijskoj pomoći u otkrivanju i iskorjenjivanju štetnih organizama;

- jedna od najvećih novina za specijaliziranog subjekta/posjednika bilja svakako je samostalno pregledavanje bilja, biljnih proizvoda i drugih predmeta, te izdavanje biljnih putovnica što do sada nije bila praksa;

- obvezno osposobljavanje/edukacija specijaliziranih subjekata kako bi stekli određena znanja za izdavanje biljnih putovnica. Osposobljavanje specijaliziranih subjekata provodit će mjerodavna tijela.

NOVE STRATEGIJE U BILJNOM ZDRAVSTVU

S obzirom na to da se 14. prosinca 2019. godine uz Uredbu (EU) br. 2016/2031 na počela primjenjivati i Uredba (EU) br. 2017/625, možemo slobodno reći da će godina 2020. biti prekretnica na globalnoj razini što se tiče biljnog zdravstva.

Osnovna je misija nadležnih tijela koja su uključena u provedbu novih propisa iz područja biljnog zdravstva zaštita teritorija EU-a od unošenja i širenja štetnih organizama za bilje, stvaranje osnovnih preduvjeta za učinkovitu proizvodnju zdravstveno ispravnog bilja u poljoprivredi i šumarstvu, osiguranje dovoljnih količina zdravstveno ispravne i visokokvalitetne hrane.

Dakle, javno zdravlje, sigurnost hrane, zdravlje životinja i zdravlje bilja treba promatrati zajedno, a ne pojedinačno.

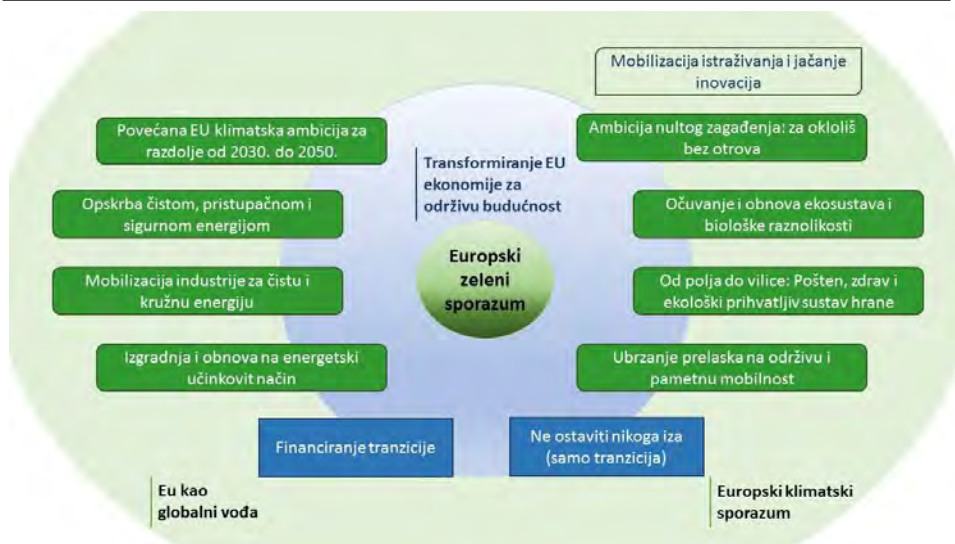
Europski zeleni sporazum – *Green Deal*

Europska komisija je 11. prosinca 2019. objavila strateški dokument „Europski zeleni sporazum”, tzv. *Green Deal* koji predstavlja jedan od prioriteta EK-a za razdoblje od 2019. do 2024., kao i usmjerenje zajedničke poljoprivredne politike (u daljnjem tekstu: ZPP) od 2021. do 2027. godine.

Dokument je predstavljen kao nova razvojna strategija: *Čisti planet za sve* – europska strateška dugoročna vizija za prosperitetno, moderno, konkurentno i klimatski neutralno gospodarstvo, vizija o tome kako do 2050. godine postići klimatsku neutralnost.

Glavni je cilj spomenutog dokumenta učiniti naš prehrambeni sustav održivijim, otpornijim i ravnopravnijim, a štetni organizmi bilja i bolesti životinja rješavat će se kao dio toga.

Europski zeleni sporazum navodi kako će strateški planovi za ZPP država članica biti jedan od najvažnijih alata za provedbu dokumenta *Green Deal* te će se strateški planovi ocjenjivati iz aspekta doprinosa ostvarenju njegovih ciljeva. U njemu se predlaže širok raspon mjera i provedbenih aktivnosti (slika 1) u različitim područjima politike koje su međusobno povezane i za koje je potreban cjelovit pristup.

Slika1. Različita područja i aktivnosti Zelenog europskog sporazuma

Načini postizanja ovog cilja razrađeni su po sljedećim poglavljima:

- povećanje klimatske ambicije EU-a za 2030. i 2050. Godinu
- čista, pristupačna i sigurna energija
- čisto i kružno gospodarstvo
- građenje i obnova zgrada
- transport
- strategija „Od farme do vilice”
- zaštita i obnova ekosustava i bioraznolikosti
- ambicija nulte zagađenosti.

Kako bi se dostigla klimatska neutralnost predviđena Europskim zelenim sporazumom potrebna su iznimno velika ulaganja u različitim sektorima gospodarstva, kao i ubrzan prijelaz s linearne na kružnu ekonomiju. Smatramo da bi predviđeno smanjenje ukupne razine Višegodišnjeg financijskog okvira moglo dovesti do smanjenja provedbe ciljeva klimatske neutralnosti, a posebno do smanjenja zelene tranzicije u sektoru poljoprivrede, koji već i sada značajno pridonosi klimatskim ciljevima.

Konkretna je aktivnost koja za Republiku Hrvatsku proizlazi iz dokumenta Europski zeleni sporazum donošenje strateškog plana za ZPP, koji će sadržavati mjere koje imaju pozitivan utjecaj na okoliš i klimu, što je ujedno obveza iz reformskog paketa ZPP-a za razdoblje od 2021. do 2027. godine.

Strategija Od polja do vilice – *Farm to Fork*

Nadalje, u području se poljoprivrede kao provedbena aktivnost najavljuje donošenje strategije „Od polja do vilice” (eng. Farm to Fork), koja će iznijeti

elemente buduće prehrambene politike, uključujući smanjenje korištenja pesticida i gnojiva u poljoprivredi, promicanje zdrave prehrane i unaprjeđenje položaja poljoprivrednika u lancu vrijednosti hrane. Okvirni je rok u kojemu Europska komisija mora objaviti ovu strategiju proljeće 2020. godine te će predstavljanje i rasprava o ovoj strategiji biti na dnevnom redu Vijeća EU-a za vrijeme hrvatskog predsjedanja (slika 2).

Slika 2. Ključni elementi strategije „Od polja do vilice”

Europski poljoprivrednici ključni su za upravljanje tranzicijom, a strategijom „Od polja do vilice” trebali bi se ojačati njihovi naponi u borbi protiv klimatskih promjena, u zaštiti okoliša i očuvanju bioraznolikosti. ZPP bi trebao ostati jedan od ključnih alata za potporu tim naporima kojima se osigurava pristojan život za poljoprivrednike i njihove obitelji.

Strategija „Od polja do vilice” trebala bi pridonijeti povećanoj uporabi održivih praksa, kao što su precizna poljoprivreda, ekološka poljoprivreda (uključujući potrebu za povećanjem površine namijenjene ekološkoj poljoprivredi), agroekologija, agrošumarstvo i stroži standardi dobrobiti životinja. Nadalje, u skladu s propisanim mjerama, trebalo bi nagrađivati poljoprivrednike za veću uspješnost u području okoliša i klime, uključujući upravljanje ugljikom i njegovo skladištenje u tlu, uporabu alternativnih sredstava za zaštitu bilja i bolje upravljanje hranjivim tvarima radi poboljšanja kvalitete vode i smanjenja emisija.

Cilj je strategije „Od polja do vilice” pridonijeti postizanju kružnog gospodarstva i smanjiti utjecaj sektora prerade hrane i maloprodaje na okoliš poduzimanjem mjera u vezi s prijevozom, skladištenjem, pakiranjem i rasipanjem hrane. Također, predmetna Strategija trebala bi sadržavati i prijedloge za poboljšanje položaja poljoprivrednika u vrijednosnom lancu.

U ovom trenutku nije još poznat cjelokupan sadržaj strategije „Od polja do vilice”, pa nije moguće planirati konkretne aktivnosti koje će Hrvatska na temelju te strategije poduzeti. Bitno je naglasiti da su sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika, koje će predstavljati značajan dio buduće prehrambene strategije, regulirane na razini EU-a, a time i obveze država članica u provedbi.

NEW STRATEGY APPROACHING TO THE PLANT HEALTH

SUMMARY

The plant health is of extreme importance for plant production, forests, nature, natural ecosystems and biodiversity while plant production itself is the basis of the food chain without which there would be no food for humans or animals. The year 2020 is a turning point for the global community in the field of plant health and at present the absolute priority is given to marking the International Year of Plant Health 2020 (IYPH 2020) at the national, regional and global levels, as well as the new legislative framework of the European Union and the Republic of Croatia. The overall objective of IYPH 2020 is to raise public awareness and political decision-makers in line with the achievement of the UN's Sustainable Development, Environmental, Strengthening Trade, Economic Development, and especially Hunger and Poverty Eradication goals. A vast array of pests and plant diseases threaten food production globally, affecting the productivity and biodiversity of forests and the wild flora of the natural environment. Most often, the main cause is man himself, and it should also be mentioned the trade of plants globally, which carries with it the risk of spreading harmful organisms. A few years ago, the European Commission was aware that the current legislative framework shaping the field of plant health did not provide sufficient opportunities for rapid and effective action to eliminate potential danger, and the introduced harmful organisms (especially from the Far Eastern countries) adapted very quickly to new conditions and environment. In view of this, it has proved necessary to adopt a new legislative framework in the field of plant health, which would ensure a better level of phytosanitary protection throughout the European Union. Climate change and environmental degradation are an existential threat to Europe and the world. To overcome these challenges, Europe needs a new growth strategy that will turn it into a modern and competitive economy with efficient resources. This

.....

will happen by converting climate and environmental factors in all areas under the Common Agricultural Policy, making the transition fair and inclusive for all Member States.

LITERATURA

Uredba (EU) 2016/2031 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2016. o zaštitnim mjerama protiv organizama štetnih za bilje i o izmjeni uredaba (EU) br. 228/2013, (EU) br. 652/2014 i (EU) br. 1143/2014 Europskog parlamenta i Vijeća te stavljanju izvan snage direktiva Vijeća 69/464/EEZ, 74/647/EEZ, 93/85/EEZ, 98/57/EZ, 2000/29/EZ, 2006/91/EZ i 2007/33/EZ. Službeni list Europske unije, L 317/4

Uredba (EU) 2017/625 Europskog parlamenta i Vijeća od 15. ožujka 2017. o službenim kontrolama i drugim službenim aktivnostima kojima se osigurava primjena propisa o hrani i hrani za životinje, pravila o zdravlju i dobrobiti životinja, zdravlju bilja i sredstvima za zaštitu bilja, o izmjeni uredaba (EZ) br. 999/2001, (EZ) br. 396/2005, (EZ) br. 1069/2009, (EZ) br. 1107/2009, (EU) br. 1151/2012, (EU) br. 652/2014, (EU) 2016/429 i (EU) 2016/2031 Europskog parlamenta i Vijeća, uredaba Vijeća (EZ) br. 1/2005 i (EZ) br. 1099/2009 i direktiva Vijeća 98/58/EZ, 1999/74/EZ, 2007/43/EZ, 2008/119/EZ i 2008/120/EZ te o stavljanju izvan snage uredaba (EZ) br. 854/2004 i (EZ) br. 882/2004 Europskog parlamenta i Vijeća, direktiva Vijeća 89/608/EEZ, 89/662/EEZ, 90/425/EEZ, 91/496/EEZ, 96/23/EZ, 96/93/EZ i 97/78/EZ te Odluke Vijeća 92/438/EEZ (Uredba o službenim kontrolama) Tekst značajan za EGP. Službeni list Europske unije, L 95/1

Zakon o biljnom zdravstvu. NN 127/19 (dostupno na:
<https://www.zakon.hr/z/278/Zakon-o-biljnom-zdravstvu>, pristupljeno 7.4.2020.)